

Lófarkas zászló helyett tévé-antenna

Látogatás Mongóliában

Ulan-Ude! Vonatunk letér a transz-szibériai vonalról. Délnek tartunk. Még néhány óra, Nausiknál átlépjük a szovjet-mongol határt. A Szelenga völgyén haladunk a Burját Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság területén. A felszakadozó ködből feltűnnek az Altáj-hegység keleti nyúlványai.

Este tizenegy felé az eddig csendes mongol útítársaink élénk mozgolódása és beszéde csal ki vasúti kocsink folyosójára.

— Ez már mongol levegő — mondja izgatottan Vptai, kis mongol útítársunk, s társai vágyakozva tekintenek előre. Ők már tudják, érzik, közeledik Mongólia. Vakációra mennek haza, egyéves tanulás után.

Diesel-mozdonyunk hatalmas díszkaput világít meg. Rajta mongol felirat. Nem értjük az írást, de abból, ahogyan izgatottan magyarázzák és az önkéntelenül felajánlott kézfogásból tudjuk, hogy ez volt az „Isten hozott.”

Megérkeztünk Mongóliába.

A lírából hirtelen próza lett. Mindig mosolygó kínai hálókocsi-kísérőnk, Li, dühös csapkodása figyelmeztet, hogy kellemetlen meglepetéssel is szolgálhat Mongólia. Még kérdezősködni sincs időnk, mikor Ájram barátunk elfojtott káromkodása figyelmeztet a légyveszélyre. Hálókocsinkat a nyitott ablakokon át elözlönlük a szúnyogok s kis apró, a kolumbácsi legyekhez hasonló vérszípók. Felszereljük magunkat mi is légycsapókkal. Szuh-Bataarig sikerül megszabadulnunk kellemetlen látogatóinktól. Mi elég ügyetlenül csapkodtunk, Li, a kis kínai, sokkal eredményesebben irtotta támadóinkat.

Lassít, majd megáll vonatunk. Először tehetjük lábunkat Mongólia földjére.

Egymással versenyezve ugrálunk le a vonatról. Őket már várják, de rólunk sem feledkeznek meg. Felváltva, hol az egyik, hol a másik kumisszal és szárított túróval kínál bennünket. Bizalmatlanul kóstoljuk az erjesztett kancatejet. Kellemsen savanykás íze üdítő. Izlik.

Kivilágított állomás, olyan, mint bárhol, de hirtelen löpaták dobogása vegyül zajába. Megérkezett a nagybácsi, lóháton, vezetéklovakkal. Vptai, az elektronika leendő mérnöke, innen már lóháton folytatja útját hazáig. A jurtájuk, amint elbeszélte, csak kétnapi járóföldre van Szuh-Bataartól.

Állomási nézdelődésünknek a vámvizsgálat vet véget. Ha nincs is miért, ilyenkor az ember izgatott, de az udvarias vám- és ütlelvizsgáló mongol hivatalnokok feloldják szorongásainkat.

Utolsó éjszakánk a vonaton. Alvásról most már szó sem lehet. Mongol barátaink vidám éneklésétől hangos a kocsi.

Világosodik. Fátlan, füves domboldalak váltják egymást nagyobb kiterjedésű sík területekkel. Egyik domboldal tövében szürkésfehér sátor tűnik fel: ez a mongol jurta. Távolabb vasúti őrház. A jurta felől gyorsan közeledik egy lovas. Vonatunk már az őrház mellett várja. Lóháton, kezében magasra emelve a sárga zászlót, szabad utat jelez a moszkva—pekingi gyorsvonatnak.

Emelkedünk.

Egy kanyar után kipillantva a vonat ablakából, mintegy erkélyről, tárul elénk a mongol főváros.

Ulaan-Bataar.

Messziről, mintha egy történelmi film díszlete volna, hatalmas sátorváros. Odébb pillantva lökhajtásos repülőgépek száll le a modern repülőtérré.

Közeledünk.

A sátorvárosból mintegy varázsütésre elénk tárul a mai Mongólia új központja, többemeletes épületeivel, televíziós adótornyával. Mintha egy nagy építőtelep felvonulási területén volnánk.

Megsokasodnak a sínparák, építőanyagokkal megrakott teherkocsik között futunk be az Ulaan-Bataar-i állomásra.

Szajn bajna uu Mongol

— jó napot, Mongólia!

Bármennyire is modern az állomás épülete, a nagyvárosok állomásainak zajához szokott fülünknek szokatlan a csend. Később jöttünk rá, hogy ezen a vonalon hetente csak két-három személyvonat jár. Ebből is kettő nemzetközi járat: egy pénteken, egy meg szerdán.

A sok herce-hurca után jól esne egy fekete vagy egy sör. Így kerültünk először kapcsolatba a mongol konyhával. A mongol ételek zsírozására kizárólagosan a juhfaggyút használják. Ez egy nagyon kalóriadús zsírféleség, amely — tekintetbe véve a szélsőséges éghajlatot — hasznos is, csak... Mi Európából hoztuk magunkkal az orrunkat és előítéleteinket a szagokkal szemben. Itt bizony nemcsak a juhhúsnak van meg az a bizonyos illata, hanem mindent áthat az erős birka-szag. Ha sört és feketét nem is, de kapunk egy pohár mongol teát. Egyszer csak hozzá kell szokni a helyi ízekhez. A faggyútól itt sem szabadulhatunk: egy rész tea, egy rész kancatej, fűszerezve egy kis darab faggyúval, na meg sóval.

Lassan minden megoldódott. Szállodánk valóban nemzetközi. Európa szívéből, a Balkán-félszigetről, segíteni kész baráti országokból jött szakemberek százai laknak ebben az épületben. Geológusok, textiltgépszerezők, bőripari szakemberek, építésszek, térképészek, állatorvosok, élelmiszeripari mérnökök soknyelvű zajától hangos az Altáj szálló és környéke.

A város délnyugati részén, a Tola balpartján sétálunk, itt épül a legújabb lakótelep. Szinte úgy érezzük, otthon vagyunk Kolozsvárt, a Györgyfalvi negyed új lakóháza között. Toronydaruk emelik helyükre a szibériai házgyárból érkező betonelemeket.

Meleg van, száraz, 40—45 fokos meleg. Feketehajú aprócska mongol gyereklány halad el mellettünk. Ivóvíz után kérdézősködünk. Eleinte nem érti, aztán hirtelen megszólal, és rámutat a nem meszszes levő vízcsapra:

— Ott, ott a madzsar!

Most már mi nem értjük egészen. Csak egy-két nap múlva világosít fel minket Aladár, magyarul beszélő mongol barátunk. Ulaan-Bataar vízellátását magyar vízkutatók oldották meg, sőt egész Mongólia területén több mint 40 000 jártézi kutató fúrta. Így lett tiszteletük jeléül a kútnak „madzsar” az elnevezése.

Ulaan-Bataar lakossága 240 000 főnyi, de ez nem állandó szám. Évről évre nő a lakosság száma, mind többen és többen telepednek le, felhagyva eddigi nomád pásztorkodó életmódjukkal. Mind több és több azoknak a száma, akik a kialakuló ipari létesítményekben dolgoznak. Mintegy 50 000 új lakás hirdeti a fejlődés ütemét.

Az évezredes hagyományokkal nem olyan könnyű szakítani. A város lakosságának egy része még a mai napig is jurtában lakik.

A mongol jurta (sátor) alaprajza kör alakú, 6—8 méter az átmérője. Rácsos favázú, mely központjánál, a tetőkarikában eléri a kétméteres magasságot. Nemezzel borítják, melyet gyapjából ványolnak. Ez biztosítja a meleget. Erre a nemezborításra kerül rá a sűrűn szőtt vászonponyva, amely a széltől és esőtől védi a sátor lakóit. Ajtónyílása mindig délnek néz. Középen, a tetőkarika alatt, fadóbagón áll a tűzhely. Balra az ajtó mellett van a kisállatok és szerszámok helye. Kétoldalt fekvőhelyek és a sátor hátsó fala mellett ládák. A köztes területen nemez- és bőrtakarók borítják a döngölt földet (városi jurtában a fapadlót). Erre helyezik a mi szemünkben modernnek tűnő alacsony, lakkozott asztalokat.

Még szembetűnőbb az ellentét, ha ki-megyünk a mongol pusztába. Itt még most is látni a négykerekű favázra helyezett igazi nomád sátrakat. Mint a nagy kagánok idején, a puszták lakói ma gyűrű alakú jurta-táborokban, az ún. „kürijen”-ekben laknak. Meglepett bennünket, de beszélgetéseink alkalmával Nyam-davaad fiatal filmrendező magyarázta, hogy a forradalom egyik legnagyobb eredménye éppen ez a letelepítés volt, ami nem ment olyan könnyen. Nehéz volt megmagyarázni, hogy a fejlődés egyetlen helyes útja a nomád életmód felhagyása.

Csatlakozunk egy fiatal mongol pár-hoz, új, nikkelezett sodronys vaságyat visznek magukkal a nyári sátorvárosba. Egy része ugyanis a lakosságnak a régi szokásokat követve, ha nem is vándorol, de legalább nyárára, mint a mai idők beatnikéi, elhagyják komfortos lakásukat

és jurtában élnek. Máskülönben az említett vaságy ma egyike a legkeresettebb cikkeknek az Ulaan-Bataar-i üzletekben.

A mai Mongólia lakóinak nagy része mindinkább igénybe veszi a technika vívmányait. Számtalan jurta tetején csillog a lófarkas zászló helyett tévé-antenna. Majdnem valamennyi városi jurtában villany világít. Sokan vásárolnak új bútorokat, s nem kisebb örömeinkre ezek nagy része román termék.

Széles, aszfaltozott, fákkal és bokrokkal szegélyezett utcák tanúskodnak a kialakuló nagyváros tetszetős képéről. Többemeletes házak sorakoznak, neonvilágítás. Az utóbbi években két modern szálloda, filmszínház, a Leninről elnevezett művelődési otthon, televíziós adó, nyomdaipari kombinát, nagyáruház épült. S születőfélben van az új iparnegyed. Ez is a szocialista összefogás jelképe. Itt épült fel szovjet segítséggel a hőerőmű, amely Mongóliában bányászott fekete szénből ad elektromos energiát. Az új textil- és készruhágyár, a bőrfeldolgozó üzem, élelmiszeripari kombinát (kenyér-, hús- és sörgyárak) cseh, német, lengyel, bolgár, magyar, szovjet és román dolgozók szakértelmét és segítségét bizonyítja.

Stop! Pirosat jelez

a lámpa az Ulaan-Bataar-i központ egyik útkereszteződésénél. A mongol rend öre az út közepéről irányítja könnyed mozdulatokkal a forgalmat. Az autók már megtanulták. Az apró, hosszúszerű mongol ló még nem. Piros ide, piros oda, gazdájával a hátán átmegy a tilosat jelző lámpa alatt. Ez még mind nem volna baj, de miután elhalad mellettünk, úgy érezzük, hogy most már mi is mehetünk. S nem kisebb a meglepetésünk, amikor belegabalyodunk a vezetékkló kötőfékjébe....

Hosszabb útra a mongol sohasem indul el gyalog, s mint gépkocsi a pótkerekét, magával viszi a tartalékot. Nem felejtették el, beléjük idegződött, a harcok mindig friss lovon lovagolt. Ugyanakkor magával vitte élelmét, az eleven termoszból kifejthető kancatejet.

Nagykiterjedésű, 200 × 300 méteres, betonlapokkal borított az Ulan-Bataari-i főtér. Északon bokrokkal, virágokkal ékesített park övezi, délen a kormány impozáns palotája. Előtte Szuhe-Bátor és Csoj-balszan mauzóleuma. A mongol nép mai történetének e két nagy alakja vezette döntő forradalmi harcra népét. Tudásukat és ismereteiket az embertelen hazai

állapotok megváltoztatásáért vívott küzdelemnek szentelték. Még a mi nem filológus fülünknek is feltűnt a „bátor“ szó, ugyanis ez azonos, török eredetű a mongol és magyar nyelvből. Ugyanitt, a főtér két oldalán helyezkedik el, egymással szemben, az Opera és Balettszínház és a Filmszínház. Az oszlopos, timpanonos bejáratú opera egyike Ulaan-Bataar leg szebb épületeinek. A főtér közepén Szuhe-Bátor lovasszobra. Szép, monumentális, Fadrusz kolozsvári Mátyás-szobrárt juttatja eszünkbe. Erről beszélgetünk, miközben az eső lassan szemerkélni kezd. Esőkabátos mongol fiú tart felénk.

— Jó napot kívánok — szólal meg magyarul —, önök magyarok?

Csak néztünk egymásra, csodálkozva, s vártuk, hogy a másik válaszoljon. Ő lett ezután a mi kis üdvöskénk, hogy ne nevezzük házitolmácsnak. Tőle tanultuk az első szavakat, habár a legelsők, a *kok*, ami kéket jelent, a *mén*, ami lovat jelent, a *teme*, ami tevéet jelent, egész könnyen ment. Annál nehezebben ragadt emlékezetünkbe a többi, magánhangzókat halmozó mongol szó. Aladár — ő kért rá, hogy így nevezzük, hisz második keresztnapja az a magyar geológus-csoport, mellyel együtt dolgozott néhány hónapig —, kitűnő nyelvérzékének köszönheti, hogy ilyen rövid idő alatt egészen jól elsajátította nyelvünket. De nemcsak a magyar nyelvet ismeri, tud oroszul, s most tanul vasszorgalommal angolul is. Az esőben köpenye alatt szorongatja az orosz—angol szótárt. Hűszéves. Most végzi magánúton a középiszkolát. Mint elmesélte, eddig nem állt módjában tanulni. Eltökélt szándéka, hogy nyelvész lesz.

Hirtelen elvonulnak a felhők, s mintha sohasem esett volna, ismét száraz az aszfalt. A nap pedig perzsel. Nem olyan egyszerű hozzászokni ehhez a mongóliai hirtelen hőmérsékletváltozáshoz. Nem ritkák a napi 20—30 fokos hőmérséklet-különbségek sem.

A sok járkálásban, nézelődésben elfáradva, megéhezve arra a következtetésre jutunk, hogy most már dél van. Dél van, az igaz, de nem Mongóliában. Óránkra pillantva látjuk, hogy bizony esti hét óra is elmúlt. Az óráinkat hozzáigazíthatjuk a helyi időhöz, de annál kevésbé alkalmas erre a szervezetünk: az időeltolódáshoz nehezen tud alkalmazkodni. Ebéd vagy estebéd igazán mindegy. Vendéglő után nézünk. Sajnálattal adják tudunkra, hogy az Ulaan-Bataar szállodában működő egyetlen vendéglő már bezárt. Este nyolc óra. Az egyik szomszédos épület ablakán betekintve jóízűen falatozó embe-

reket pillantunk meg. Felirat az ajtó felett: ZUUT. Kíváncsian s még éhesebben keressük a bejáratot. Eldugott ajtaját nehezen kapjuk meg, az épület szélárnyékban levő oldalán. Belépve az ajtón szűk előtérbe jutunk, innen csak a második ajtón keresztül érünk célunkhoz. Mint később kiderült, minden üzlethelyiség bejárata ugyanilyen rendszerű, így védekeznek a zord, szeles, hó- és homokfúvásos időjárás ellen.

Erősen koncentrált faggyúszag. Felcsillan a szemünk, jó helyre értünk. Itt hazai felvágottat is lehet kapni. Kérünk két adag parizert. Ismét családunk. Szemre éppen olyan, ha nem különb, mint a hazai, csak az íze... Ez birkahúsból készült, apró faggyúdarabokkal zsírozva. Kárpótoljuk magunkat birkahússal töltött palacsintával.

Színes mongol népviseletű

emberek forgatagában lépünk az opera nézőterére. Mintha az egész egy nagy színpad volna, tömve statisztákkal. Itt, ott tűnik fel egy-egy európai szabású ruha. Aladár a tolmácsunk és zeneesztétánk. *Három szomorú halmocska* az ősi mongol daljáték címe. Úgy érezzük, felvonul az egész mongol történelem, folklórával együtt. A mű zenéje kellemes az európai fülnek, helyenként kínai hatás is érezhető. A dalokat az énekesek kemény fejhangon, rengeteg hajlítással adták elő. A cselekményt nem a színészek játéka, hanem a tánc, a merész mozdulatok, kosztümök, maszkok juttatják érvényre. Az előadás folyamán nincs teljes csend a nézőtéren, a nézők megjegyzéseikkel, közbeszólásaikkal kísérik a játékot. Úgy éreztük, együtt játszanak a színészekkel.

Rég elmúlt éjjél, s nem tudunk álmat parancsolni magunkra. Ezt a furcsa játékot találta ki számunkra az időeltolódás. És még jobban megcsúfolt reggelenként, felkeléskor.

A csillagok itt is teljes fénnel ragyognak, csak nem a számunkra megszokott helyen. A Göncölszékér lekocsikázott a látóhatár aljára.

Az ősi és a legmodernebb közlekedési eszközök állnak rendelkezésünkre. A teve és a ló mellett személyszállító repülőgépek. Azt mondják, a mongol hamarabb lát repülőt, mint vonatot vagy gépkocsit. A hatalmas távolságokat a gyors repülőgépek, de ha nem sietős, a ló- és tevekavánok győzik le. Ha gépkocsin próbál nekiindulni az ember, akkor a csillagok után vagy iránytűvel kell haladnia az út-

talán, végeláthatatlan pusztán. A főváros környékét gyalog is bejárhatja a kíváncsi turista. Na, nem az amerikai. Őket csak egy-két napra röptik át Tokióból. Ami majd minden amerikai turista-csoportra jellemző, többségük hetvenedik évét betöltött, ékszerekkel teleaggatott idős hölgy. Otthon unatkoznak. Egzotikumot szeretnének látni.

160 tugrik ugrott a repülőtér pénztáránál zsebünkbe. Nem kis pénz, mégis nagyon nehezen akarták elvenni. Sajnos, elég körülményes s főleg lassú a kiszolgálás. Nekik az időről más elképzeléseik vannak. (Hogy csak még egy példával szolgáljunk. A vendéglőben, ahova végül is csak beültünk, négy különböző pincéren mint egy lassú stafétán keresztül jut el a rendelt étel asztalunkhoz. Az egyiknek feladtuk a rendelést, a másiknak kifizettük, a harmadik elvitte a kifizetett rendelőlapot, s végül a negyedik többszöri megszakítással, részletekben kihozta az ételt. Még leírni is hosszú, hát még kivárni. Ettől eltekintve igen udvariasak, mindig mosoly ül arcukon.)

Repülünk gyorsan száll a mongol puszták felett. Kedves lengyel lány az útitársunk. Egyetemista. Szinte csodáljuk bátorságát, egyedül vágott neki a hosszú útnak. Történész. Karakorum, Dzsingisz kán volt fővárosa vonzotta ide Kingát. Itt született a nagy mongol birodalom. Innen indult Európa, Kína, India meghódítására az Arany Horda. Itt állt a régmúlt időkben Dzsingisz kán arany palotája. Hatszáz év után nehezen tudjuk elképzelni, hogy az előttünk lévő buckák és sáncok alatt rejtőznek a régi kultúrák tanúi. Pedig, ahogy Kinga magyarázza, így van. Az 1946—47-es ásatások még csak a terep kis részét tárták fel, köztük a tatárjárásból ismert Ogotáj kán templomát. A jövő régészeire vár a többi munka.

Ha első találkozásunk Dzsingisz kán ősi fővárosával nekünk némi csalódást okozott is, annál bővebben kárpótolta Kingát. Úgy látszik, a történészek a fű alatt is meglátják az érdekességeket. Léven egyikünk biológus, számunkra érdekesebb volt a fű, amely a várost borítja. A sztyepp növényzete néha a kolozsvári szénafüvekre emlékeztet. Árvalányhaját lenget a szél, s köztük piros vadbaszarózsa virít. Erős szagáról ismerhető fel a vadhagyma egy faja, melyet a mongol konyha szívesen használ izesítésre.

Az Orhon partján elterülő pusztá, a délre előtűnő, hatalmas csúcsokkal csipkézett Angaji hegyek látványa csodálatos. A forradalom óta ezen a vidéken ritkán

dördült el lőfegyver. Ezt az aranygapjas takin-antilopok is tudták. Nincs mítől félniük. A túlsó parton feltűnő csordáik békésen legelésznek megjelenésünk után is. Kíváncsian bújnak ki földalatti fedezékeikből a mormoták, s mint fogkrém-reklám modelljei mutogatják hosszú meteszófogaikat, szembenézve a fényképezőgéppel. Nem hiába szerepel az óriás-madár majd minden mongol legendában. Mint hatalmas vitorlázó gépek, köröznek fejük felett az Európából már majdnem teljesen kipusztult keselyűk. A pusztában elhullt állatok eltakarítói. Kiterjesztett szárnyuk a két és fél métert is eléri. A sámánizmus szerint a föld szent volt és sérthetetlen, kurgán (nomád temetkezési sírhalom) csak a vezetőknek járt, de ezeket sem ásták a földbe, hanem a holttestre földet hordva emeltek halmot föléjük. A közembert a pusztá vadjainak és a keselyűknek hagyták. A föld sérthetlenségére vigyázva alakult a felkunkorított csizmaorr is...

Ahogy autón délre haladunk a pusztába, jólesik a mongol jurta látványa. A sátrak körül kipányvázott lovak. Nem messze tőlük juhnyáj legelész. Kékkaftános, fekete szemű lány ügyel a nyájra. Kezében nyitott könyv. Mintha csak itthon volnánk a Nagy Bihar tetején. Jöttünkre ritkás-fehérszakállú mongol jön ki a jurtából. Beszél, valamit magyaráz, szavait nem értjük, de a mozdulatokból, barátságos mosolyából megérezzük, hogy szívesen látnak. A mongol vendéglátás ősi etikettje szerint mi is nagyon udvariasak vagyunk. A vendéglátás első óráiban ugyanis csak a vendéglátó beszélhet, közben ellát bennünket mindazzal, ami jurtájában található. Hirtelen nem is tudjuk mivel viszonzni a nekünk ajándékozott nagyon szép teveszőr-takarót. Itt nem az ajándék értéke számít, hanem maga a mód, ahogy adják. Csekély nyelvtudásunkkal a szokásnak megfelelően az időjárásról, családról, állataikról kérdezősködünk.

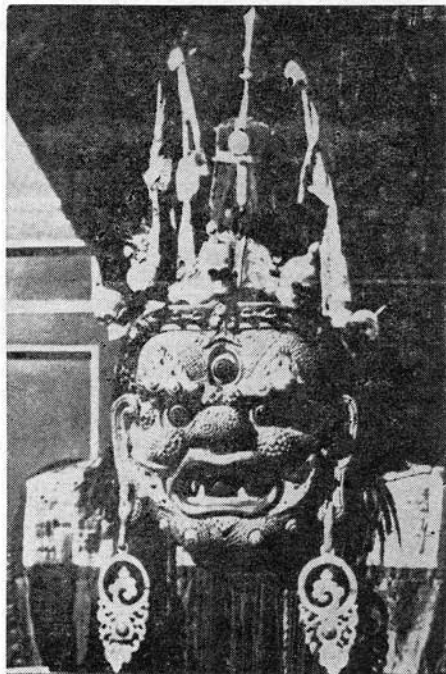
Kumiszt idáig csak

üzletben vásároltunk. Most már többet tudunk róla, s illik is, ha már a mi őseinknek is tápláléka volt... Láttuk, hogyan fejk a kancákat és börtömlökben tárolva hogyan erjesztik a tejet. A börtömlő faállványra van felakasztva, a benne levő kancatejbe aludtetejet öntenek, majd kópülik. A zsiradék eltávolítása után maradt fehérés folyadék (író) erjedt állapotban a kumisz. Alkoholtartalma nem nagy, alig 3—4%. Íze kellemesen savanyú. A

mongolok nagy mennyiségben víz helyett fogyasztják. A belőle főzött tömény ital, az *arhi* (mongol pálinka) 35—40 fokos.

Megköszönve a szíves vendéglátást, s tőlünk telhetően ajándékaikat viszonzozva, sok esőt kívánva, búcsúznunk vendéglátóinktól.

Zöld füves térségek váltakoznak sóki-virágzással. Autónk százával hagyja ma-

Mongóliai maszk

ga mögött a kilométereket. Nem kell ügyelni a forgalmi szabályokra. Rajtunk kívül a pusztában nincs senki. De figyelem. Száz-kétszáz állatból álló ménes vágat el mellettünk. *Kulán*, így hívja ezt a félvad lovat a mongol. Apró, hosszúszerű, sárgás színű, farka a földet sepri. Ha nem volna alacsony növésű a mongol, akkor lovaglás közben lába a földet érné. Az ázsiai vadló, mongolul *taki*, kirgizül *ker-ták* ma már kiveszőfélben van. Kedveli a lakatlan, csendes, sókivirágzásos pusztákat. Először Przewalski írta le a Dzsungáriai medencéből és a Lop-Nor vidékéről. Ma csak a mongol-szovjet határ vidékén, Kodbo környékén tartanak számon négyszáz darabot.

Homokszemeket verdes a szél autónk ablaküvegéhez. Megérkeztünk a Góbiba.

Nem Nubia köves vagy a Szahara homokos sivatagja ez. Egyedülálló, a trópusoktól messze fekvő, majdnem 1000 méter feletti tengerszint magasságban elterülő sivatag. Mégis kétpúpú tevéjével, karavánjaival Kelet mondavilágát juttatja eszünkbe. Itt, a régi *Selyem út* mentén, még mindig a teve az úr. Ezen az úton vándorolt Marco Polo, jutott szinte csodával határos módon a mongolok nagy kaganájához. Akkor még csordában jártak itt a vadtevék. Ósidők óta megszelídített testvére a pusztában az ember segítő-társa. Nagy megterheléssel (250—300 kg) 30—40 km-es utat képes megtenni naponta. A víz még csak itt igazán probléma. A teve azonban víz nélkül is bírja, nyáron 2—3, télen 5—8 napig is. Kelet-Mongóliában nagy szabadságot adnak a tevéknek: egész nap szabadon legelhetnek, csak a nőtényeket terelik a jurták közelébe, a napi ötszöri fejeshez. A mongolok legkényesebb háziállatjuknak tartják. Egészségéért — főleg nyáron — nagy gondjaik vannak. A nappali hőség vagy az éjszakai hirtelen lehűlés könnyen tüdőgyulladást okozhat, ami az állat leromlásához vezet. Szolgálatai minden tekintetben oly fontosak, hogy semmi más háziállat nem pótolhatja. Szőrét, tejét, bőrét és húsát egyaránt használják. Kocsiba fogják, és teherhordásra alkalmazzák. A puszta mongóljainak társa a ló, de szolgálja a kétpúpú tevé.

Lovastudományunkkal eddig sem dicsekedhettünk, de álmunkban sem gondoltuk volna, mennyire nehéz megülni a biztonságosnak tűnő két púp között. A sikeres megülésig nemegyszer átestünk a *teve másik oldalára*. Igazán nyugodt állat, ha a mi ideges kapkodásunkat is kibírta. Nem hiába nevezik a sivatag hajójának a tevé, hamarosan mi is tengeri betegséget kaptunk döcögő járásától. Szerencsénkre az út rövid volt. Hamarosan fűrészfűrésze zaja törte meg a pusztá csendjét.

Hidrogeológusok fűrésze

a Föld kérget, s hozzák felszínre az életet adó vizet.

Geológusok, alpinisták és vadászok parádicsoma ez.

Altáj.

Az erdő-zóna felett, a füves havasi legelőn árgáli (vadjuh) legel. Másfél méteres csavart szarva nem sok vadász trófea-gyűjteményét díszíti. Széchenyi Zsigmond, a nagy vadász álma mindig egy ilyen trófea volt. Szerencsére mi nem

vadászni jöttünk. Talán éppen ezért sikerült ilyen könnyen lencsevégre kapnunk.

Itt találjuk a hegyilakók háziállatát és annak vadon élő változatát, a gyapjas jakot is. Teje és húsa egyformán ízletes. Bőrét cserzik, szőréből kötelet fonnak. Nem minden lófarok, ami lófarok. A köztudattal ellentétben a régi mongolok hadijelvénye, a lófarkas zászló, nem a ló, hanem a *jak farkából készült*. Csökönnyös állat a szamar, tartja a szállóige, s nem marad el mögötte semmivel sem a jak. Házigazdánk még reggel, amikor kirándulásunkra elindultunk, indulásra nógatta jakját. Este, amikor visszatértünk, a jak még mindig ugyanazon a helyen állt, és csendesen kérődzött.

A Mongol Népi Forradalmi Párt egyik legfőbb célkitűzése az altalaj kincseinek feltárása. E munkából a mongol szakemberek mellett más szocialista országok geológusai is kiveszik részüket. Naponta indulnak újabb és újabb kutatócsoportok az Ulaan-Bataar-i geológiai minisztérium megbízásából az ország különböző részeibe.

Geológus-kalapács ver szikrát az Altáj eruptív és kristályos kőzetein. Ceruza fut a papíron, készül Mongólia részletes geológiai térképe. A már eddig ismert drágakövek (rubin, zafir, gránát) és szén mellett új kincsek kerülnek napvilágra. Hatalmas wolframit-, fluorit- és molibdénlelőhelyek s ezek tartalékai biztos alapját adják majd a fejlődő mongol ipar-nak.

Furcsán hat a sok fehér jurta látása után az élénk piros és sárga sátor-tábor. Nem mongol kúrijen ez, cseh geológusok vertek itt tanyát. A Baradla-barlangban talákoztunk utoljára. Jirzsi barátunk öröme legalább akkora, mint a miénk. Éppen ebédre készülődtünk. Elmeséljük egymásnak élményeinket. Ők a hazai knédlit emlegetik vágyakozva, mi pedig a kolozsvári káposztát. A szakács szerepét a főgeológus veszi át. Ma ő a soros. Közös elhatározással a szegedi halászlé mellett döntünk. Halászlé-kockájuk van, sajnos, halat ma nem sikerült fogniuk. Felajánljuk utolsó két doboz szardíniánkat. Amilyen közfelkiáltással elfogadták a konzerveket, éppoly megdöbbenettel és álltunk mi is szagolgatva és izlelgetve a szakács-remekművet. A mongol fagyús piláf ehhez képest pompás étel volt.

— Viszontlátjuk egymást — mondta Jirzsi — jövőre a Bihar-hegységben.

négy ima védte. A Tola bal partja mellett elterülő négy halom Buddha imáit hirdette. Ma már inkább csak idegenforgalmi látványosság. Ahogy végighaladtunk Ulaan-Bataar kínai negyedén, elhagyva a vályogból épített, vastagon földdel fedett házakat, a domb tetején feltűnik a háromszázéves láma kolostor. Szinte céltudatosan (mint egy Bardem-filmben a fehér és fekete kontrasztja) uralkodik a vallási elmaradottság felett a kolostor mellé épített televíziós adótorony.

A társadalom törvényei mindenütt egyaránt érvényesek. Ahogy megjelenik Európában néhány száz évvel ezelőtt a reformáció, éppúgy a buddhizmus is reformálódott, hasonló társadalmi okok miatt. Az 1600-as években Tibet buddhista láma-kolostoraiban új vallási irányzat indul meg. Lényegében visszaterést jelent az ősvalláshoz, mentesen az időközben ráragadt sallangoktól. Nem sokkal ezután ez a vallási irányzat behatol Mongóliába. Visszatérve az ősi brahmanizmus nyelvére, ma is a szanszkritot használják a vallási szertartásokon. A mai mongol állam tiszteletben tartja a hagyományokat. Megkezdték a láma-kolostor renoválását, és már régebben felállították az utolsó „élő Buddha“ palotájában a vallástörténeti múzeumot.

Beléptünk a láma-kolostor udvarába. Ezer meg ezer galamb röppen az ég felé. Kissé feszélyezve érezzük magunkat. Nem szeretnők megsérteni a szokásokat, de kíváncsiságunk arra ösztökélt, hogy minél többet lássunk és tudjunk meg erről a tőlünk olyan távol álló vallásról.

Piroskaftános, sárga övvel átkötött, borotvált fejű láma áll a hátunk mögött. A szerencse végleg hozzánk szegődött, nem hiába találkoztunk már a bukaresti mongol követség udvarán egy fekete macskával. Hasznos kísérő itt is került. H. József szegedi néprajzkutató és nyelvész személyében. Már három éve tanulmányozza a szanszkrit tekerceket a kolostor könyvtárában. Legalább olyan jól beszél szanszkritül, mint a kolostor könyvtáros-lamája. Aprólékosan elmagyarazza a vallás lényegét, kapcsolatát az ősi mondákkal és legendákkal, sőt néha vitatkozik a jámbor lámával.

Aranyozott tetejű óriás galambdúc áll a kolostor udvarán. Ez a szent galambok lakhelye. Szertartások alkalmával az idomított galambok a lámák egyetlen jelére berepülnek a szentélybe. A felállított régi Buddha-szobrok előtt leboruló hívók ol-

vasóikon számolják az imákat. De ez nem kötelező. Csekély ajándékért a lámák apró papírdarabkákra szanszkrit nyelven írt, rövid imákat osztogatnak. Ezt a hívők különböző nagyságú imamalmok fahengerére ragasztják, és ezt számtalanszor megforgatva automatikusan továbbítják istenükhöz. A malom minden fordulaton csenget. Egyes kolostorokban az imamalmokat víz hajtja.

A kolostor legrégebb része egy négyemeletes, kínai pagodára emlékeztető épület. Tetejét zöld, zománcos, domború cserepek fedik, a tető négy sarkán bronz állóharangok. Három hasonló, de alacsonyabb épület tartozik még a kolostorhoz. Az egyikben van a főlama irodája. Az ősi, szanszkrit kultúrát idéző bronz és aranyozott szobrok között meglepődve vesszük észre a modern technikát. Telefon, villanyvilágítás, rádió. Az imáirás valóságos kiskereskedés és könyvelőség benyomását kelti. Az imákat természetben fizetik a hívők (főleg élelmiszerben). Jurta itt a kolostorban is van, ebben lakik a fő láma. A kolostort magas kőfal veszi körül, kapujában a jellegzetes mongol oroszlánkutyák kőszobrai.

Leérünk a kolostor dombjáról. Ismét a kínai negyedben járunk, de annak északi részén, a bazárban. Kisebb fajta zsvibvásár, azt is mondhatnók, a kolozsvári őszér mongol kiadása.

Aktatáskás, lódenes, napszemüveges férfi szólít meg. Halk suttogásából nem sokat értünk. Mintha a „hasis“ szó ütné meg a fülünket. Nem tudjuk, mire vélni, tiltott kábítószerre gondolunk. Csak miután másodszer is megismétli ajánlatát, jövőnk rá, hogy apró gipsz-Buddha szobrocskákat kínál eladásra. Így jár az ember, ha dús a fantáziája, és nem ismeri jól a nyelvet.

A „Budaa“, a „Baraa“ és a „Zuut“ változtatja egymást. Mindhárom apró kereskedelmi egység megnevezése. A „Zuut“ról már megírtuk, hogy falatozó. A „Budaa“ élelmiszerüzlet. Húst, ötféle rizset, (fehér, sárga, szürke, rózsaszín, gyöngy), szárított túrókat s más mongol csemegéket lehet kapni. A „Baraa“ hajdani falusi szatócsboltra emlékeztet.

A hőség fokozódik

sietve keresünk árnyékot. Fa azonban elég ritka a mongol fővárosban. A parkokat is inkább cserjék, bokrok díszítik. A hús múzeumtermek kárpótolnak. Három gazdag múzeum is található Ulaan-Bataarban. A vallástörténeti múzeumon kí-

vül egy természettudományi és egy képzőművészeti.

A képzőművészeti múzeum két részleggel, a forradalom előttivel és utánival rendelkezik. A Mongólia területén feltárt ősemberi emlékektől, totem-szobroktól, sziklarajzoktól kezdve hűn és kínai, valamint régi mongol alkotások sorát lehet itt látni. Az indiai brahmanizmust idéző Zöld Siva bronzszobra a XIV—XV. század emléke. Felsorakoznak az öt fő-Buddha szobrai mellett a reformált sárgasapkás lámaizmus fő alakjainak képes ábrázolásai is. Nagy részük selyemre festett, a XVII—XIX. századból való. 1929-ben rendezték meg utoljára a nagy vallási ünnepeket. Ezen jelentek meg azok a cam-maszkok (kultikus tánc-maszkok), amelyeket most itt láthatunk. Korall, igazgyöngy és elefántcsont borítású ezüstlemezekből készülték, s nagyrészt a félelemgerjesztő, rémítő szörnyisteneket ábrázolják. A szerelem és megtermékenyítés istenének selyemre festett képsora egyike a legszebb daraboknak: az istent szeretkezés közben, 32 pozícióban ábrázolja. Általában a festett képek erős indiai hatást tükröznek. Tulajdonképpen színes fametszetekkel állunk szemben három, sőt hét színnyomással. Több száz éves fadúcok igazolják ezt.

Vidám leánykacaj töri meg a múzeum csendjét. Miniszoknyás, formás bakfisok derűsen szemlélik a népművészeti anyag ősi női ruháit. Ők már felvilágosodtak, számukra a háromszemű szörnyisten groteszkül neveléses és nem félelemkeltő. Annál tanulságosabb a népviseleti gyűjtemény. Igazgyönggyel és korállal díszített női és férfiruhák, díszesen kivarrott csizmák, arany és ezüst ékszerek, sapkák, fővegek.

Mire a mai mongol képzőművészet terméhez érünk (megjegyezzük Ceveegzaav *Verekedő mének* című olajfestményét), mind laposabb és laposabb lesz pénztárcánk. A múzeum előcsarnokában cam-maszkok gipszmásolatait vásároljuk. Sajnos, elég ritka az ilyen jellegű ajándéktárgy.

Nem messze a múzeumtól üvegkupola vonja figyelmünket magára. Ez az új egyetem épületén elhelyezett meteorológiai és csillagászati megfigyelő. A nemrég (1942-ben) alapított Ulaan-Bataar-i egyetem ma már több fakultású, az elmúlt esztendőben bővült mezőgazdasági gépesítési szakkal, és jövőre megalakul a Politechnikai Intézet is.

Gyakori a női nevek között a Nap, Napsugár, Napocska. Napocska-Toluluu kísér el bennünket a főpostára. Lenin-

grádban végzi az aerológiai szakot, ő fog majd ügyelni az Ulaan-Bataar-i repülőtérről felszálló gépmadarak biztonságára. Elég borsos árú van a képeslapoknak és az óriás bélyegek alig hagynak helyet a címzésre.

Izgatottan várjuk a találkozást a világ egyik leggazdagabb őslénytani gyűjteményével. Ez a természettudományi múzeumban kapott helyet.

Mongólia egyike Földünk legősibb szárazulatainak. A paleontológusok feltételezése szerint Ázsiában volt az a bölcső, amelyben kialakultak az emlős állatok. H. F. Oesborn amerikai kutató elméleti fejtegetések útján a múlt század végén leszűkíti ezt a kört Belső-Ázsiára s valahol Mongóliában tételezi fel. 1916—1925 között gyűjtőexpedíciót indított Mongóliába, és ásatásai igazolták elméletét. Anyagának nagy része ebben a múzeumban látható.

Már csak az itt kiállított anyag egyszerűbb felsorolása is élmény számba megy: őshüllő tojások, 11 m hosszú, 5 m magas, teljes dinoszaurusz-csontváz, másfél méteres nagyságú tyrannoszaurusz koponya, oviraptor (tojásevő ősgyík) csontváz... 1948 új fejezetet nyitott meg a mongóliai őslénykutatásban. Ekkor már hazai szakemberek gazdagították állami támogatással felszerelt expedíciók gyűjtőútjain a múzeum anyagát.

Mint a múzeumokban általában, itt sem veszik jó néven a fényképezést. Az idősebb ruhatárosnő minden tiltakozásunk ellenére sem hajlandó beengedni a gépet. Nem hiába voltunk futballisták, kicseleztük a ruhatárosnőt, nála hagyva a gép börtökját, s esőkabátunk alatt becsempészük a gépet.

Péntek déli tizenkét órakor ismét feltűnt a ritka vendég az Ulaan-Bataar-i állomáson: megérkezett a peking—moszkvai expressz.

De ne siessünk. A csomagmegőrzőből nem olyan könnyű kivenni a csomagokat. Bár nekünk is annyi időnk volna, mint a mongoloknak. Ők még nem sietnek. 36 tugrikunk bánja a csomagmegőrzőt. S kis hía, hogy még egy hétig nem maradtunk Mongóliában.

Vonatunk gyorsan távolodik.

Barátaink maradtak itt. Termoszunkból az utolsó pohár kumiszt Mongólia boldog jövőjére ürítjük.

Eruul mendijn Mongol — egészségetekre, mongolok!

**Asztalos István
Ferenczi Sándor**